

Berliin, jälle.

Meelis-Lauri Erikson

Berliin, jälle. Märjad tänavad majakuristike vahel; siit viib estakaad nende vahelt läbi. Tee tõuseb korraks katuste kohale ja siis jälle alla. Peale ja mahasõidud. Foorid, harvad vastutulevad autotuled. Märg asfalt läigib, pea kohal kummaliselt kollane taevas. Pimedus. Valgus. Valgusreostus. Berlinerringilt maha pöörata. Saarmund, Nudow paremal pool, Kirchsteigfeld vasakul. Kauguses vilguvad osavõtmatult vist mobiilimasti punased tuled. Kuid paistis, et veel kõige osavõtmatumalt vilkusid kollased nooled kiirtee ääres. Ümbersõit, ümbersõit, aga nendest ju sõltub väga palju, mõtles Viktor. Ehk isegi kellegi elu... Esimene mahasõit Potsdamerallee. Stahnsdorf. Teltow. Lichterfelde; nüüd läheb pisut keerutamiseks ja kiirus alla. Ja see kena Carmerplatz on juba Steglitzis. Berliin, jälle!

Kuidas suudab see linn kogu seda liiklust läbi lasta, mõtles Viktor. Nagu ka praegu näiteks; kõnniteede servad on tihedalt täis pargitud. Ta leidis koha alles kaks kvartalit eemal ja litsus ennast kahe "põrnika" vahele. Väga sobiv mu vanale logule, mõtles Viktor. Ta oli võtnud linnasõiduks meelega kaheksa aastat vana Opeli, mitte selle uue. Nii, Kati jääb ära vähemalt nädalaks; ta oli sõitnud Brüsselisse. Euroametniku asi. Oberlinstrasse ja Birkbuschstrasse nurgale oli end sättinud üks itaalia restoran. Viktor vaatas kella; aega küll. Ta kiskus musta jope kraed kõrgemale, surus käed taskutesse ja hakkas minema. Vastutulevad autod pimestasid, kõnnitee oli märg. Carmerplatz park näis üleni pimedusse kaduvat ja Viktorile meenus millegipärast ema jutustused, justkui vastu tahtmist jutustused päraatsõja-aegsest Berliinist. See parkki seal on ju ka vist kunagine kvartal. Aga see kõik oli ammu. Nüüd on seal park.

Kelluke ukse kohal tilises ja Viktorile lõi vastu tüüpiline pitseriia-lõhn. Segu toidulõhnadest ja mingist puhastusvahendist. Viktor valis nurgalaua, kuid akna all. Kelneri ilmudes tellis ta pudeli mineraalvett. Lihtsalt. Kelner silmitses teda loiult: "Meil on vaid Bergquelle," ütles ta unise häälega. Pehme itaalia hääldusega; ongi isegi vist itaallane, mõtles Viktor. Ta noogutas.

Ilmselt avaldas mõju uus keskkond – restoran oli väike ja õdus – et Viktor ei saanud enam mõelda direktiivile number; mis-ta-nüüd-oligi, millega ta oli tegelenud terve pealelõuna. Keskkond ja mõte Gerdast. Katiga elame tegelikult juba lahus, sellest ajast saadik, kui ta Brüsselis tööd leidis elame lahus. Aga võibolla juba ammu varem, mõtles Viktor äkki. Tal tekkisid oma tuttavad, minul omad. Nagu näiteks Gerda. Ma ei tunne isegi mitte kahetsust, mõtles ta. Vist. Huvitav, miks küll kirjanikud kasutavad oma juttudes sageli mina-vormi. Nii sageli on jutustajaks keegi Mina. Mina-tegelane. Võibolla selleks, et mina huvitab neid kõige rohkem. Maaailma keskpunkt. Ja kõik, mis selle ümber toimub. Kõik minu hädad.. rõõmud.. banaalne kuidagi. Kirjutama peab sellest, mida sa oskad, mis on tuttav, näiteks härjavõitlusest. Kes seda ütleski? Vist Hemingway. Kui härjavõitlus, siis muidugi Hemingway. Aga mina? Kas see on tuttav? Ta kallutas pudelit ja vaatas, kuidas vesi kihisedes klaasi voolas. Bordoopunane laudlina paistis läbi mullide. See oli väga ilus.

Kelluke tilises jälle ja seal ta oligi – Gerda. Viktor mõtles taas, kuidas mõned naised lihtsalt panevad end vaatama; nagu näiteks tema. Ja mõnd tuleb oodata kaua, kuid mõni on kärmesti kohal; mis minuga õieti on? Ta kergitas end pooleldi.

"Miks sa küll kokkusaamiseks sellise koha valisid," ütles Gerda hoogsalt istet võttes. "Tere!"

"Piisavalt kaugel sinu tööst," vastas Viktor. "Ja sinust. Tere."

"Ikka sa vaimutsed. Miks sa ei küsi alustuseks midagi normaalset. Nagu normaalsed inimesed küsivad. Juttu ajavad. Aga sa vist pole see normaalne, mis?"

"Mida siis normaalsed inimesed küsivad?"

"Näiteks, et kuidas sul täna läks?"

"Jäta, me pole ometi abielus. Ja juba umbes viisteist aastat."

Gerda ei viitsinud vist oodata kelneri saabumist ja hõikas: "Garçon!"

"Ega sinagi vist päris normaalne ole," nentis Viktor. "Aga see mulle passib."

"Sinu Berliini kõnepruuk on juba hästi omandatud," nentis Gerda omakorda.

Viktor rüüpas vett.

"Ja kuidas sul siis täna läks?" küsis ta.

Gerda naeratus oli justkui hambapasta reklaam.

"Oh tead, nii palju tegemist! Terve hommiku töötasin kiriku krüptis; töömehi polnud veel tulnudki, kui mina juba seal olin, ja üleval pidasid kiriku omad oma tavalist joogatundi, ja kõik oli korras. Kuni töölisel tulid ja avastasidki seinas ühe prao. Töölised, mitte mina, kujutad sa ette? Nad olid saanud mingi ettekirjutuse, kuigi minu töögraafik on ju ometi neil teada. Keiser Wilhelmi kiriku kontrollimine, sa ju tead. Nad laiendavad metrood või midagi; all käivad kogu aeg lõhkamistööd ja ma pean kontrollima ajaloolise hoone seisukorda. Aga töömeestel on mingi oma graafik muidugi, ja pealegi on paljud neist türklased või midagi... Tead ju küll: kolm sõna saksa keelt... Miks ta juba ei tule? Kelner!"

Viktor ainult vaatas teda. "Siin on nõnda vist kombeks," ütles ta. "Keegi ei kiirusta liialt."

"Ah? Jah, küllap vist, ja ma polegi praegu eriti näljane... Ühesõnaga, all käivad kogu aeg plahvatused ja ajalooline hoone saab ikka kannatada. Tulevad praod. Eelmisel nädalal avastasin ühe... Ega ma saanudki hommikul kaua töötada. Põhitööd, ma mõtlen. Teha. Mul oli nende paberitega nii kiire, ja nagu nimme... Tead, ma käisin siis päeval seda Peterit otsimas; sa ju tundsid teda ka. Tööle ta ei ilmunud. Saatsin talle sada sõnumit, sest ta telefon oli kogu aeg kinni. Nii sõitsingi siis teda kodust otsima. Õnneks ta elab lähedal. Ah, mis ma ütlesin: sa tundsid teda. Sa ju tunnud teda ka."

Ilmus kelner, sama unise olekuga. Long weekend, mõtles Viktor. Miks mitte; just kelneritel ongi long weekend. Mitte meil, bürokraatidel.

"Lõpuks ometi," pahandas Gerda. "MIKS sa valisid sellise koha?" Nad said menüüd.

"Mulle meeldib see linnaosa," ütles Viktor, "Nostalgiline vist. Me elasime kunagi siin..."

"Tean, et te elasite pärast sõda siinkandis. Aga tead, vahepeal on palju muutunud."

"Vahepeal on väga palju muutunud," ütles Viktor.

Nad uurisid oma menüüsid. See paus võiks pikem olla, mõtles Viktor. Kuidas seda küll venitada?

"Ma vist võtan churrasco; siin pildil on see nii isuäratav!" ütles Gerda viimaks. "Ja sina?"

Viktor rüüpas klaasi tühjaks. "Ei tea. Üldiselt mulle piisab veest. Ja sinust. Churrasco on igatahes liiga... raske. Minu jaoks. Praegu"

Gerda polnud istudes mantlit seljast võtnud. Ta tegi seda nüüd. Ma teadsin seda, mõtles Viktor jälle. Ma teadsin, et ta siinkohal teeb seda.

"Ma teadsin, et sa seda ütled," ütles Gerda end kohendades. "Alati sa dramatiseerid... drama... lavastad, noh. Nagu oleks kõik ja kogu elu sinu näitemäng, mida sa parajasti lavastad."

"Oh ei. Siin sa küll eksid, kallis," ütles Viktor. "Eksid. Praegu näiteks ma ei lavasta midagi.

Lavastamine on millegi tegemine, mis alles hakkab juhtuma. Tuleviku modelleerimine, kui soovid. Aga praegu just ma lihtsalt teadsin, mida sa järgmiseks teed. Ma ei modelleerinud midagi."

"Jälle vaimutsed." Gerda võttis kotist oma mobiili ja asetaski enda kõrvale. Mobiil oli laudlinaga ühte värvi.

"Ootad kõnet?"

"Ei. Ma lihtsalt... jäin mõtlema tolle Peteri peale. Et mis tal siis täna õieti oli. Ta on alati olnud nii korralik... Nii... punktuaalne. Ja täna polnud lihtsalt võimalik teda kätte saada. Nagu oleks maa alla kadunud. Mis ma pidingi... Ahjaa, läksin siis nende paberitega tema poole. Ta naine oli lastega kodus. See lätlanna või eestlanna, kes tal on. Tutvustasin end muidugi ja vabandasin tülitamise pärast ja nii edasi. Aga. "Ei, Peter läks hommikul tööle. Nagu tavaliselt. Ei, ta ei tea rohkem midagi." Ja ta ei läinudki närvi või nii. Tähendab, mina ehk oleks sellises olukorras hakanud muretsema, eks ole, aga see tema naine mitte. Ta oli täitsa rahulik. Vaatas mulle ainiti otsa. Isegi ei naeratanud. Aga mulle jäi mulje, et ta teab suurepäraselt kus ta mees on, aga ta ei ütle mulle. Ja ta... näis, et ta on sellest kõigest kõrgelt üle, saad aru. Nii mulle tundus. Ja tead, mis oli naljakas? See, et ta oli paljajalu, kell pool üksteist. Ja lapsed, ma ei tea, palju tal neid on, mina nägin kahte - niisamuti. Tähendab, nad kõik olid paljajalu. No see pole ju midagi erilist, eks ole. Miks ei või keegi omas kodus paljajalu käia, aga mulle lihtsalt turgatas pähe, et ilmselt Peter tavaliselt ei luba sellist, noh - barbaarset kommet oma majas. Aga sel ajal, kui meest kodus pole, siis nad nagu kasutavad juhust. Tähendab, SEE oli naljakas. Et ma nii mõtlesin. Nende kohta." Ta puhkes

äraootavalt naerma. Siis ilmus kelner jälle nende laua juurde.

"Kas te soovite nüüd tellida?" küsis ta.

"Eei... vaevalt küll," Viktor vaatas Gerda poole.

"Ma võtan vist churrasco, aga... ei. Me pole veel otsustanud. Teate mis, tooge lihtsalt mõned kuklid kõigepealt. Ja kohvi," ütles too.

"Espresso? Americano?"

"Americano," Kelner loivas minema.

Gerda ringutas, tõstes käed kuklale. "Mis kell on?" küsis ta.

Viktor oli teda vahtima jäänud. "Mis?" ütles ta. "Ma ei tea. Aga igal juhul... kui sa saad praegu kohvi juua... igatahes on ju õhtu."

"Ma armastan kohvi," ütles Gerda unelevalt. "Ja seda linna." Ta heitis pilgu aknasse, kus särasid tänavalambid ja liikusid autotuled. "Igal ajal. Olin nii rõõmus, et just siin tööd sain, tead. See on monumentaalne linn. Raskepärane, kuid uhke. Aga et nad mind just Keiser Wilhelmi Mälestuskirikusse saatsid... Aga just seal käivad kogu aeg maa-alused plahvatused. Ehitustööd... See on küll väga hästi kindlustatud. Ma tahan öelda, et need on ju ikkagi varemed ja puha. Lihtsalt varemed. Ja ma pean ütlema, et alguses vähemalt ajas see nagu noaga mahalõigatud kirikutorn mulle vaid hirmu peale. Kuid ma lugesin selle kohta... Ajaloo kohta, eks ole."

"Mul ei ole ajaloo vastu midagi," ütles Viktor ja mõtles järele. "See tähendab, paljudel on."

"No ja mis siis!" ütles Gerda. "Sellegipoolest on see huvitav hoone. Ja pealegi on see ju minu töö. Järelvalve. Muinsuste järelvalve."

Aga me ju ei räägi nii; me ei räägi asjast, mõtles Viktor korraka. Keegi ei räägiks nii. Restoranis. Naisega. Keda ma tunnen... vist kaks nädalat... Ta vaatas ainiti laudlina.

"Ja mida sa siis ajaloost teada said?"

"Tead ma käin ju mõnikord seal uues kirikus ka," ütles Gerda. "Tegelikult üpris sageli, ja seal panin tähele üht naist istumas. Niisugune vanemapoolne. Ta istus alati sama koha peal selle pildi ees. Alati selle pildi ees. "Stalingradi madonna" ees. Ma vaatasin lausa internetist järele, kuigi seal oli sama info, mis neil seal kirikuski, ega palju rohkemat küll mitte."

"Ma tean seda pilti," ütles Viktor vahele.

"Mis? Ahsoo. Nojah, ja seal on öeldud, et selle joonistas keegi Kurt Reuben või Reuber, sõjaväekaplan, Stalingradi piiramisrõngas jõuludeks. Sõega."

"Seda pilti on hiljem palju kujutatud... kopeeritud. Isegi skulptuur on tehtud. Vist isegi mitu."

"Jah, ja nad nagu täitsa austavad seda. Nagu mingit ikooni või nii."

Viktori klaas oli tühjaks saanud. "Kes... nemad?" pääses tal suust.

"Nooh, jah, tegelikult ma ei teagi. Nagu see naine näiteks. Seal kirikus."

Nad vaatasid ühekorraga aknast välja.

"Kas sa nüüd tahad tellida?" küsis Viktor kõhklevalt.

Gerda pööras pilgu temale.

"Mis? Ah ei, sul on õigus. See on liiga raske õhtusel ajal. Ja üldse peaks nagu jälgima, mida ma söön. Mida ma tegelikult söön."

Saabus kelner ja asetask lauale taldriku soojendatud kuklite ning ürdivõiga väikeses klaastoosis. Ja pani Gerda ette kohvitassi.

"Kas te soovite tellida?" küsis ta.

Gerda vaatas üles: "Ei, tänan. Ma ei olegi nälgjane," ja Viktorile: "Aga sina muidugi tee nagu tahad..." Kelner ootas veidi ja eemaldus siis. Ta liikus nagu mingi masin.

"Aga ei – sina teed nagu tahad," ütles Viktor.

Gerda naeratas talle. "Muidugi. Nad ütlevad aeg-ajalt ikka nii. Mulle. Nad ütlevad, et eks ma ikka teen nagu ise tahan." Ta rüüpas kohvi ja sulatas naeratuse tassi sisse.

Mingi suur auto sõitis mürinal mööda. See oli korraka väga vali, tuled pimestasid hetkeks otse aknasse. Viktor kõhatas ja kohendas end toolil.

"Ma tean seda pilti," kordas ta. "Selle joonistas Saksa sõjaväearst ja kaplan Kurt Reuber. Ta oli siis 36-aastane. Albert Schweitzeri lähedane sõber. Kui Stalingradi piiramisrõngas – Kessel - oli sulgunud, kindlustasid Saksa väed ennast kaevikutes ja punkrites. Reuberi ülemusel oli kaevatud

eriti suur punker. Tal oli seal isegi klaver. Pianiino. Mingi taganenud väeosa poolt maha jäetud. Seal, maa all mängis ülemus Bachi, Händelit, Mozartit, Beethovenit... Ta mängis isegi siis, kui seinad pommitamisest värisesid ja liiv nirises palkide vahelt alla. Ta jätkas mängimist isegi siis, kui kanti ette, et on puhkenud lahing." Viktor tõmbas hinge.

"Reuberil oli halb õnn. Ta nimelt saabus oma väeossa puhkusele tagasi kaks päeva enne, kui Kessel sulgus. Ta teenis 16-ndas tankidiviisis ja kirjutas oma päevikusse: Sünge Totensonntag. Oleme sisse piiratud. Jõulude eel 1942 joonistas ta söega Madonna pildi. Madonna Jeesuslapsena. Jeesuslaps Madonna kaisus, sa ju tead. Ta joonistas selle ainsale kättesaadavale materjalile – Venemaa kaardi tagaküljele. Sest see kaart osutus korraga ju kasutuks; mingitel kaartidel polnud enam mõtet. Ta pani pildi punkrisse üles. Iga sisseastuja otsekui tardus seda nähes. Nii kinnitavad ajaloo allikad. Ajaloo, millega me ikka veel hakkama ei saa. Mõni allikas teatab, et Reuber ise oli koguni pisut kimbatuses, sest ta oli enda suhtes väga tagasihoidlik. Aga mõnele tulid isegi pisarad silma. Tema punker muutus otsekui kabeliks. Muuseas, seesama klaverimängija oli üks viimaseid Kesselist lahkujaid. Enne kui ka õhuteed pidi varustamine läbi lõigati. Ta võttis pildi kaasa koos Reuberi kirjaga oma naisele. Kurt Reuber suri 20. jaanuaril 1944 Jelabuga vangilaagris tüüfusesse vaid mõni nädal pärast seda, kui oli jõuludeks loonud veel ühe Madonna sama motoga."

Gerda vaatas teda ainiti. "Motoga."

"Licht. Leben. Liebe. Nagu see seal on."

"Nüüd tuleb mulle meelde," ütles Gerda. "See naine, kes alati oma kohal istus seal uues kirikus. Tuleb meelde. Ükskord oli seal jälle kamp turiste ja üks neist proovis vist oma kaameraga eriti head võtet sellest pildist või midagi... Igatahes sattus ta korraga sellele naisele väga lähedale. Ja ma nägin, kuidas see naine jäigalt eemale tõmbus. Nagu jõnksatas, tead. Väga jäigalt. Sa oled elav entsüklopeedia."

Nüüd Viktor naeratas ja vaatas aknast välja. Taevas oli väga kollane.

"Tead..." ütles ta ja jäi vait. "Olen lihtsalt ajalugu uurinud," lõpetas Viktor.

Gerda tõstis kohvitassi huultele, rüüpas ja pani selle siis vaikselt tagasi.

"Aga miks sind küll ajalugu niiväga huvitab?" küsis ta.

„Tempelhof võtab vastu, härra kindral!“ Seda ei öelnud muidugi mitte stjuuardess, vaid Luftwaffe allohvitser, kes härra kindrali üles ajas. Nad olid öösel üle Vahemere lennanud; nii oli rohkem lootust RAFi hävitajaid ära petta. Korra oli Rommelile tulnud ette vana hea ennesõja-aegne lend, mil teda äratas roidumusest justnimelt vana hea ennesõja-aegne stjuuardess. Rommel kergitas ennast ja ägises ja ütles: „Ks lennvl n krrrs?“

„Vabandust, härra kindral?“

Rommel kõhatas hääle puhtaks: „Kas siis lennuväli on korras?“

„Teatati, et Tempelhof võtab vastu, härra kindral!“ Allohvitser oli ilmselgelt elevil ja austusest pakatav – mõelda! Tema lendab siinsamas, Kõrberebase enesega samas lennukis! Ja kuhu? Otse Berliini! Väljakutse Peakorterist! Tähtis asi!

Rommel ägises veelgi, kui nihutas ennast Storchi poolkõval istmel. Seljavalud ei olnud kõrbes järele andnud. Neetud seljavalud. Ja öeldakse ometi – kõrb, kuumus, veepuudus, päike. Aga öösel langeb temperatuur alla nulli. Talle meenus üks eriti külm öö oma telgis. Tekkidest polnud kah abi, kuigi tentsik oli neid vist terve seljataie kohale toonud. Teisest küljest jälle: mis loeb vanale sõjamehel mingi seljavalu. Vanale sõjamehele! Ta isegi ei muianud nagu ta vähemalt paar aastat varem, just kõrbekampaania algul oleks veel teinud. Seljavalud, reumatismus. Aga El Alameini all kaotas julgelt poole oma meestest. Katastroof. Varustus oli vilets nagu ikka. Sellest ajast saadik, kui Kuninglik Laevastik Vahemerel peremehetses. Ja nad siiski võtsid Sitsiilia, selle viimase kindla sillapea, mis suutis kuidagimoodi veel varustada Kolmanda Riigi vägesid Aafrikas. Dönitz praalis füüreri ees, et Kriegsmarine seda asja nii ei jäta, mitte mingil juhul, mein Führer! Kiidukukk, kõik nad lipitsevad füüreri ümber, ainult mina, vana sõjamees... Füürer lubatud abi ei saatnud; teame juba, mis maksavad füüreri lubadused. Ta jättis meid lihtsalt üksi nagu ta jättis Pauluse Stalingradi Kessel`isse. See tegi kõigile lõplikult selgeks, mis maksavad füüreri lubadused. Noh, ilmselt mitte

kõigile. Muidugi mitte. Tahte triumf! Tahe! - mina olen aga viimasel ajal sellesama tahtega maha surunud ainult oma seljavalusid. Ja nüüd veel see väljakutse Peakorterist. Selline asi ei tähenda kunagi midagi head. Võiks sellele nolgile seda kuidagi selgeks teha. Aga tühja kah – igaüks peab ise oma koosa saama; me kõik saame oma koosa ja pealegi ei õpeta ma enam. Ma ei õpeta enam kedagi. Mul ei ole enam midagi õpetada. Peale ellujäämise, võibolla. Kas ma pole selliseid noori molкуси küllalt näinud Sõjaakadeemias! Ja nii jäigi põhiline neile ütlemata. Peamine ja põhiline. „Teie olete Preisi Sõjaakadeemia kadetid! Ja te kõik saate kord oma koosa!“

Nüüd Rommel tõesti muigas, kuid ainult suunurgas. Ta püüdis pead pöörates lennukiaknast välja vaadata. Mnjah, pole midagi öelda. Mitte tulukestki pole näha – linn on hästi pimendatud. Praegu ei suuda RAF ja ameeriklased Berliini leida. Aga neil polegi vaja näha; nad ju lendavad kella järgi, arvestades kiirust ja vahemaad. Ja pomme, pomme neil jätkub! Kasvõi linna taha metsa pilduda, mida nad muidugi ei tee! Kuidas rahvas nimetaski selle uue nimega Steglitz'i linnaosa? Stehtnichts. Pealinn aga lõdiseb pimendamise teki all. Väriseb ja lõdiseb nagu laps öiste luupainajate hirmus ennast teki alla peidab. Nagu minagi tookord seal telgis, tekkide all, kuid ikka külmetamas. Ähh, nõrkushetk! Lusie'l oli õigus, kui ta üritas mind veenda Berliini jääma, või siis vähemalt Reini äärde. Aga kuidas ma sain seda teha, kui üks vana sõjamees... Kui ühe vana sõjamehe kohus on... Miks Reini? Aga sellepärast, et just sel ajal öeldi esimest korda välja „Reini kaitseliin“. See liikus kuskil kindralstaabi noorte ohvitseride hulgas ja päris kindlasti just sealt alguse saigi. Enne kui nad kõik oma peast ilma jäid. Von Stauffenberg ja teised. Oh Jumal! Mitte ei öeldud välja, vaid sosistati. Keegi ei tohtinud mõeldagi mingist kaitseliinist. Seda enam veel Reini ääres. „Wacht am Rhein!“ - kas siis keegi ei taibanud neetud ironiat siin ja praegu, Reichi kontekstis? Muidugi taipasid; liigagi hästi! Need olid ju pealetungid, millest tohtis rääkida. Millest ikka ja jälle pidi rääkima. Ja ka Dönitz sai tookord oma koosa. Fühörer oli suvatsenud ennast jälle viimase vindini üles kruttida nagu viimasel ajal liigagi sageli ette tuli. Ja oma kindraleid põhjalikult noomida vähese initsiatiivi pärast Vahemere ruumis; nimetatud noomimine sarnanes pigem lihtsalt röökimisega. Nagu viimasel ajal samuti ette tuli. Liigagi tihti.

Selles sõjas on kõike olnud liigagi tihti, mõtles Rommel. Ja kõike on liiga palju. Ma ju omal ajal Potsdamis ei õpetanud kadettidele mitte midagi sellist nagu meil nüüd käsil on. Nagu meil juba liiga kaua ja liiga palju käsil on. Ma poleks saanudki seda teha.

Storch maandus raskelt ja jõnksudes, otsides maandusmisraja mürsuaukude vahel teed. Lennuk veeres mööda tohutust telliskivihunnikust ning peatus järsult põlenud lennujaama hoone ees. Vaevaliselt, kuid kindlalt ronis Rommel lennukist välja. Taevas Berliini kohal hakkas koitma, kuid õhuhäiret ei antud. Veel. Sireenid vaikusid. Nagu ka muusad. Sel ööl vist ei olnudki reide, vaippommitamist ja sellistel juhtudel on vaikus nagu laul. Ainult et iga laul saab ükskord otsa. Lennujaama pool seisis Opel Kapitän, mille ümber sebis hajus salk sõdureid. Rommeli adjutant aitas härra kindralit lennukitrepist alla ja: „Heil Hitler!“ kostis röögatus ta selja tagant. Rommel võpatas ja pöördus, kuid see oli sama allohvitserinolk. Ta tahtis juba midagi vastata, kuid sel hetkel lõi ta selga selline valu, et ta suutis nolgi poole heita vaid metsiku kõõrdpilgu. Adjudant tõttas ligi, et toetada, kuid Rommel rehmas käega, mis võis tähendada nii vastust tervitusele kui ka: „Kuradile kõik!“ Ta tõmbas vaevaliselt hinge ja hakkas auto suunas minema, tikksirge nagu üks reuma käes vaevlev ikka. Kuigi see võis eemalt paista nimelt vana sõjamehe kindla rühikusena, et kõik saaksid aru – sealt läheb härra kindral, lahingutes karastunud veteran. Kuradile kõik!

Hüva, võta end kokku! andis ta endale karmi käsu ja peaaegu marssis nagu paraadil, jõllitades tugevnevas koiduvalguses väljajoonistuvaid tühjaks põlenud lennujaama aknaid. Kuni Opeli uks avanes ja sealt astus välja SS-lase mundrys pikk kuju. Ehtne aarialane, Obergruppenführer, et teda ka maa ei neela. Rommel peatus järsult ja, püüdes peapööritusest jagu saada, sisistas adjudandile läbi hammaste: „Kuidas, kurat, SEE siia sai?“

Sepp Dietrich tõstis juba käe tervituseks; ta laitmatult läikivate säarikute kontsad klõpsusid kokku. Ka Rommel tõstis käe, kuid tervitus kostis talle endalegi ootamatult kuidagi juudikeelne: „Ai itle!“ Ning nagu püüdes seda heastada, venitas naerutuse grimassiks.

„Kuidas sõit läks, härra kindral? Vahejuhtumiteta?“ Dietrichi laitmatult puhtaks aetud nägu ei reetnud millegagi midagi. Kas ta ei kuulnud ja ei saanud aru. Või kuulis ja jättis meelde, kärnane

koer sihuke!

„Vahejuhtumiteta.“ pomises Rommel ja lasi nüüd ennast tõesti auto poole ja uksest sisse juhtida. Dietrichi läikivad säärikud mõjusid purukspommitatud linnas eriti albilt ja ärritasid Rommelit korraga kõige rohkem.

„Loomulikult,“ kostis Dietrich, läks auto ümbert ringi ja istus ette juhi kõrvale, samas kui Rommel pressis ennast koos adjudandiga tagaistmele. Juht osutus samuti SS-i mundris põetud kuklaga meheks. Auto võttis paigalt.

„Millest selline vastuvõtt?“ ütles Rommel nüüd. „Ma ei pidanud võimalikuks, et...“

Dietrich pööras end kindrali poole, samas kui auto järjekordse rusuhunniku ümber ringi tegi ja lennujaama juurest ära pööras. Lennujaama olid ameeriklased reidi ajal sihtinud ja pealegi kuratlikult täpselt.

„Oh, teate, härra kindral. Füürer armastab oma lähikonnas Heini omasid. Meie deviis on ju ustavus, teate, ja praegugi on füüreri elu ning tervis usaldatud meie kätte. Pole kerge ülesanne, eriti praegusel ajal, mil iga meest võitluses tarvis. Juudibolševismi rinnaga tagasi hoida... Ja ega ka liitlased, teate... Liitlased muidugi...“ Auto rappus hullusti, tänav oli auklik. „... ja nüüdsest veel eriti! Reetmist võib kohata sagedamini. Ja mitmel pool. Kas te suudate seda uskuda, härra kindral! Alles üleeile olin sunnitud andma käsu veel kolme reeturi mahalaskmiseks. Nad arvavad, et võivad lihtsalt eirata kindralstaabi korraldusi. Korraldusi, mis ju ometi on füüreri läbinägelikkuse tulemus. Füüreri enda! Küll me veel näitame neile...“ Dietrichi kõrge SS-lase vormimüts põrkas alatihti vastu auto lage. „... kui nad teatavad, et mürsud on kõik viimseni otsa saanud ja neil pole enam võimalik vaenlasele tuld anda. Kas te kujutate ette, härra kindral, et üks vana sõjamees, meie rahva au ja truuduse kehastus võib endale lubada...“ Auto rappus jälle; kuskilt kõrvalt kostis mürint ja kõik pöörasid pead. Auto jõnksatas. Kuid see oli vaid tolmutpilves alla varisenud jupp müüri. Nad sõitsid edasi. Mootor kräunatas.

„Et üks vana sõjamees võib endale lubada sellist suhtumist. Pealinna ümber koondunud kaitse on muidugi oluline, kuid mina isiklikult olen kindel, et füüreri geenius ei saa...“

Kas me üldse kuuleme niimoodi õhuhäiret, mõtles Rommel. Kuigi nad pole kunagi hommikul käinud. RAF pommitab päeval ja ameeriklased öösel, kindel nagu kellavärk, aga... Jälle see – „vana sõjamees“! Rommeli pea käis ikka veel ringi ja autos rappumine ei parandanud asja sugugi. Ta istus tagaistmel sirgelt, teades kehamälu järgi, millises asendis on valu talutav. Aga neetud rappumine muutis keha asendit ju kogu aeg.

„... takerdunud Ardennides. Siiski on ju väljapääs igaühele silmaga näha – Amsterdam tuleb igal juhul tagasi võtta! Seda olen isiklikult soovitanud, ja ka füüreri arvamus langeb siinkohal minu omaga täiesti kokku. Selge, et avades taas tee Põhjamerele, on meil lootust koondada rohkem jõude otsustavaks vasturünnakuks. Veel eelmisel nädalal oli mul sel teemal tõsine jutuajamine Hermanniga. Tema väidab, et Luftwaffe pole piisavalt bensiini. Bensiini, kas te kujutate ette, härra kindral! Ja ta tunnistab seda minule, sest füüreri kuuldes ei julge ta seda ju öelda. Mina isiklikult ei kohku tagasi nimetamast argpükslikuks käitumist, mis...“ Auto rappus jälle. Rommel pööras raskelt pead, et linna vaadata; ta teadis, et aknast välja vaatamine võib aidata, kui pea pööritab ja süda pahaks kipub minema. Seda õpetas talle.. esimest korda... ema... kui nad sõitsid rongiga (tühhtühh), kuhu? Vist Wannseesse ujuma ja päevitama. Mitte siin. Mingis teises maailmas.

„... võibolla ta arvab, et saab sõda nautida oma Carinhalle luksuse keskel, samas kui tõelised võitlejad kaevikutes isamaa eest oma verd valavad...“

Miks, kuradi päralt ma selle tolvaniiga ühes autos ometi olen, mõtles Rommel loiuult. Mida sa tead verevalamisest? Ja millal sina ise viimati kaevikus olid, narakas ja staabimolu. Vihkan neid, vihkan...

Auto jäi seisma. Tee oli kinni. Tolmus askeldasid töölised; sealsamas seisis presentkattega sõjaväeauto ja mõned sõdurid. Üks neist vehkis käega ja hakkas siis auto poole liikuma. Lasknud kuuldavale lühida vandesõna avas Sepp Dietrich ukse ja hüüdis: „Mis lahti? Kas te ei näe, kes sõidab?“

Sõdur schmeisseriga liikus lähemale. Ta nägu oli must, silmad aga tohutusüüred, kiivri alt paistis räpane side. Ta lihtsalt seisis seal ja vaatas neid liikumatult.

„Mis lahti?“ küsis Dietrich juba vaiksemalt. Rommelile ei jäänud märkamata hoolimata kogu oma halvast enesetundest, et Dietrichi käsi nihkus kabuuri suunas. Siis jooksis lähemale teine mees, võttis esimesel kaenla alt kinni, andis rutakalt au ja ütles: „Andestage... eee... härra kindral. Tee on suletud.“ Ta naeratas laialt, teesklematult, rõõmsalt. „Käivad koristustööd. Te peate ringi sõitma. Siit läbi ei saa. Tule nüüd!“ Viimane käis tema kamraadi kohta. Sõdur püüdis teda ära vedada, kuid too paistis tahtvat kangekaelselt paigale jääda ja neid vaadata. Ta justkui nägi kõike. Dietrich sulges auto ukse vaikselt. See ei sulgunud ja ta tõmbas ukse kõva mürtsuga kinni. Ise jälgis sõdureid. Ka Rommel vaatas neid. Schmeisseriga sõduri nägu oli üleni tahmane, kuid ta silmad... Need olid kuidagi... Oli üks hetk, kus nad vaatasid teineteisele otse silma ja Rommel tundis, kuidas tal äkki sees soojaks läks. Järgmisel hetkel mõiratas automootor, juht pööras ettevaatlikult ringi ja hakkas mööda tänavat tagasi sõitma.

„Plahvatuses kurdiks jäänud,“ pomises Rommel.

„Kuidas palun?“

Rommel kõhis.

„Ma ütlesin, et ta on vist plahvatustes kurdiks jäänud. Seda tuleb ette. See sõdur schmeisseriga. See justkui halvab, ma tean.“

Dietrich pööras end taas tema poole.

„Millest te, vabandage, räägite?“

„Räägin sellest sõdurist. Schmeisseriga. Kes meid vaatas ja sõnagi suust ei saanud.“

Dietrich vaatas talle otsa. „Ma saan aru, härra kindral, et tee oli kinni. Nad oleks pidanud meid ise suunama. Ringi sõitma. Aga ma ei näinud kedagi schmeisseriga.“

„Ta oli näost üleni tahmane, vist ka haavatud. Ta lihtsalt seisis ja vaatas meid...“

Nad ukerdasid mööda järjekordsest rusuhunnikust. Ja juba paistiski (uus!) Riigikantselei hoone.

Rommel peaaegu ei näinudki sissevarisenud katust, tahmast musti sambaid sissepääsu ees, põlenud akna-auke. Nad keerasid ümber Riigikantselei ja peatusid kuskil kitsas hoovis. Tänavaares seisis üksik pargipuu. See ei olnudki põlenud, vaid täiesti terve, hakkas pungi välja ajama.

„Oleme kohal, härrad!“ ütles autojuht vaikselt. Sepp Dietrich väljus autost ja jäi hoolega esitletud kaastundega ootama Rommeli vaevalist autost väljaronimist. Adjutant oli juba jõudnud ümber auto joosta ja talle ukse avada. Rommel tõmbas sügavalt hinge, valmistudes valusööstuks. Ja juba ta seisis kahvatu taeva all. Adjutant lõi ukse kinni ja andis au. Vana truud Romi, käis Rommelil peast läbi. Ta on valmis kohemaid appi kargama, kui ma peaks siin kokku kukkuma, ma tean. Ma tean paljutki.

Nad sammusid kolmekesi betoonkasti suunas, milles oli rauduks. Seda valvasid mõlemal pool neli SS-last kahe kuulipilduja ja automaatidega. Otse enne ukseni jõudmist, kuid veel kuuldekaugusest väljas jäi Sepp Dietrich korraga seisma ning ka Rommel peatus.

„Teate, härra kindral. Ma austan isiklikult väga teie teeneid selles sõjas, kuid ma kardan, et füürer vaatab asjadele teisiti. Ja ta ei unusta. Te poleks tookord pidanud nii kergelt loobuma. Prantsusmaal oli ehk mõnevõrra lihtsam, kui tohin nii öelda, sest praegu pole kuskil liiga lihtne. Kindralstaabis on teil muidugi oma toetus olemas, aga füürer on reetmiste suhtes ülimalt tundlik. Nüüd veel eriti. Ta muide kupatas eile Mansteini venelaste vastu. Ja nad pöörasidki torud ringi ja marssisid itta. Väga pikalt neil muidugi marssida polnudki vaja. Kuid füürer ei looda TEMAST enam eriti palju. Ma isiklikult aga loodan, et TEIE olete füürerile tugevam alus lootusele.“

Rommel seisis sirgemalt kui ei kunagi varem. Ta vaatas teisele otsa ja nägi – nüüd Dietrich naeratas. Veidi.

„Härra Obergruppenführer,“ ütles ta ja ta hääl oli korraga puhas ja selge. „Täna teid väga toetuse eest. Kuid teie äärmiselt üleolev suhtumine ei taga toetust TEILE ega hoia ära, nagu ma kardan, ka teie õigeaegset ilmumist *rendez-vous*’le. Kas te ei näe, mis ümberringi sünnib?“

„Kui te loodate, andke andeks, oma nahka päästa, siis võin vaid öelda, et loodate asjata.“

„Ka mina võin teile midagi öelda,“ vastas Rommel ja vaatas teda pikalt. „Ma olen pikka aega olnud õpetaja ning ka SS-i ridades on minu kasvandikke, kes võitlevad MINU meestega kõrvuti. Ja me ei istu praegu meie korporatsiooni õllepöial. Millest on tegelikult kahju, sest siis ma kutsuksin teid otsekohe välja. Ma ei talu, et te lubate endale kahtlasi vihjeid NENDE kohta. Minu kohta võite aga

arvata, mida iganes tahate. Surnutega ei sõdita, kas te pole seda kunagi kuulnud, härra Obergruppenführer!“ Ta hakkas ees minema.

„Seal ei olnud mingit sõdurit, musta näoga ja schmeisseriga,“ hüüdis Dietrich korraga. „Neil kellelgi polnud schmeisserit; milline häbematus – panna relv käest niisugusel silmapilgul pealegi... Teie ju ometi teate seda; te olite professor“

Rommel ei kuulnud enam. „Ma olen seda veel praegugi,“ mühatas ta.

Kaks SS-last andsid talle au kui ta raudukse avas ja sisse astus, adjutant kannul. Nad läksid mööda treppi allapoole ja ümber nurga keerates tuli tal järgmisele SS-lasele oma pabereid näidata.

Järgmisel betoonist trepimademel seisis jällegi hulk relvastatud SS-lasi. Nad läksid taas ühest trepist alla. Kus järgmisel betoneeritud käigu alguses tuli tal järgmistele SS-lastele taas oma pabereid näidata. Ja ka hoiule anda oma teenistusrelv. Ta lõi oma kindralisineli sirgu ja vaatas koridori lõpus paistva puust ukse poole. Sõdurid seisis valvel, kiivrid läikisid kalgis valguses. Laua taga istuv SS-lane võttis telefonitoru ja rääkis sellesse lühidalt ja vaikselt. Kogu aeg tundis Rommel oma selja taga Sepp Dietrichi pilku. Kuid ta tundis ka muud. Et seljavalu oli korraga kadunud. Et ta polnud seda tundnud enam mõnda aega. Ta sirutas end ettevaatlikult, kuid valu ei olnud enam. Ka pea tundus selgemast selgem. Telefon SS-lase laual helises. Too võttis toru, kuulatas ja pani selle tagasi. „Füürer ootab teid.“

Nad tegid korraga sammu edasi, kuid SS-lane peatas nad kohe.

„Ainult teie, härra kindral“

Rommel ei vaadanud Dietrichi poolegi. Ta noogutas SS-lasele ja hakkas minema.

„Jää siia, Romi,“ ütles ta poolihääli adjudandile. Ja hakkas minema mööda heledasti valgustatud betoonkäiku, mille põrandat kattis vaip nagu kirikus.

Viktor istus Wikipedias ja luges, mida too Kurt Reuber kirjutas:

„Schau in dem Kind das Erstgeborene einer neuen Menschheit an, das unter Schmerzen geboren, alle Dunkelheit und Traurigkeit überstrahlt. Es sei uns ein Sinnbild sieghaften zukunftsfrohen Lebens, das wir nach aller Todeserfahrung um so heißer und echter lieben wollen, ein Leben, das nur lebenswert ist, wenn es lichtstrahlend rein und liebeswarm ist.“